

TRANSILVANI'A.

Fóia Asociațiunei transilvane pentru literatur'a romana
si cultur'a poporului romanu.

Acésta fóia ese cate 3 cóle pe luna si costa 2 fr. v. a. pentru membrii asociatiunei, éra pentru nemembrii 3 fr. Pentru strainatate 4 fr. cu porto postei. Abonamentulu se face numai pe cate 1 anu intregu. — Se abonéza la Comitétulu asociatiunei in Sibiiu séu prin posta séu prin dd. colectori.

Nr. 3.

Brasiovu 20. Ianuariu 1868.

Anulu I.

PROTOCOLULU

Adunarei generale a Asociatiunei transilvane pentru cultur'a si literatur'a poporului romanu, tienute in Clusiu la $^{26}/_{14}$, $^{27}/_{15}$ si $^{28}/_{16}$ Augustu 1867.

(Continuare.)

SIEDINTI'A III.

tienuta la $^{28}/_{16}$ Augustu 1867.

XXII. Deschidenduse siedinti'a a III. a adunarei generale in $^{28}/_{17}$ Aug. demaneti'a la 9 óre, se cetesce prein notariulu ad hoc Iustinu Popfiiu protocolulu siedintiei trecute, carele cu unele modificari neinsemnate se aproba si verifica.

XXIII. Inainte de a trece la ordinea dilei, cere cuventu D. Samuila Vajda, si premitiendu cà a auditu pertractanduse multe bune si folositorie in siedintiele trecute, intona lips'a mare de bani, ce'a ce ne impedece in efeptuirea multoru intreprinderi salutarie pentru natiune. Spre delaturarea acestei lipse prea sentite propune a se face colecte generali. In totu anulu la 1-a Ianuariu se contribuésca fiacare romanu celu pucinu 3 cr. v. a., ceea ce ar' poté face usioru si comodu inca si cei mai miseri, éra cei mai benecuventati de sorte — se intielege de sine — ar' poté concurge si cu o suma mai marisiora; prein care modalitate s'ar' castigá pre anu la 20,000 fr. v. a.

Dreptu acea Asociatiunea se se intorca catra archireii nostri cu acea rogare, cá se esmita in privinti'a acésta cercurarie catra cleru si poporu; ér' banii ce voru incurge, se se

depuna in manele arhieriloru, despre cari avemu tota securitatea, ca i voru intrebuinti'a spre scopuri salutarie.

D. Vasiliu Popu opinéza, ca acest'a propunere se nu se iea acum la desbatere; ci D. Vajda se se indrepte cu propunerea sa la comisiunea incredintiata cu preliminarea bugetului pre anulu venitoriu si se se iee la pertractare cu ocasiunea desbaterci raportului comisiunei amentite.

Se primesce.

Intr'aceste D. Chifa capelanu, insinua presidiului disertatiunea Dlui Dragescu ascultatoriu de medicina in Pest'a, strapusa prein autoriulu numai acum, care porta titlulu: „Despre educatiunea morala a poporului.“

Se iea spre cunoscentia, cu acca insemnare, cà acest'a s'a luat indereptu.

XXIV. Dupa aceste trecunduse la ordinea dilei, dupa ce votisarea pentru presiedinte si vice-presiedinte pre urmatori trei ani se intemplà in siedinti'a trecuta, D. presiedinte pune intrebarea, deca se invoiesce ore adunarea a se procede numai decatu la alegerea celoru alalti oficiali si la alegerea membriloru comitetului Asociatiunei? si deca se conovoiésce, cu ce modalitate se se face acést'a?

D. Vasiliu Popu partinindu, cá adunarea gener. se treca indata la alegere, in privint'a modalitatiei doresce cà alegerea se se faca prein siedule.

D. Ioanu Hanea prot. partinindu propunerea Dlui antevorbitoriu in privinti'a modalitatiei, adauge ca votisarea pentru oficiali Asociatiunei se se intemple pre siedula destinsa; ér' pentru membrii comitetului pre alta siedula.

D. canonicu Negrutiu e de aceeaasi parere incatu pentru oficiali; er' incatu pentru membrii comitetului observa, cà in privinti'a acelora s'au cointielesu cu mai multi in consfatuire privata; doresce dar cà pentru membrii Comitetului se se faca dein partea presidiului propunere in intielesulu aceleiasi consfatuiri, si apoi se se aléga prein achiamatiune.

D. Dr. Ratiu poftesce a se luá in consideratiune, cà alegerea secretariloru sta in legatura strinsa cu defigerea bugetului pe anulu venitoriu, si cu aceea impregiurare, ore voiésce adunarea gener. a redicá la valoare de conclusu edarea unei foi, ce scie cà se va propune prein comisiunea bugetaria?; càci atunci vine intrebarea, ore secretarii si respektive secretariulu II. putere-aru primi asupr'a sa o sarcina atâtu de grea?!

Elu intr'o convorbire privata cu D. Rusu intielese, cà acesta in casulu susu amintitu, nu pote se primésca de nou secretariatulu, dein caus'a multeloru agende ce lu oblega sub alte titluri.

Dr. Nemesiu reflecta la descoperirea dein urma a Dlui Dr. Ratiu, cà numai atunci se pote dechiará cineva despre primirea séu neprimirea cutarui oficiu, deca i-se oferesce, er' inainte neci de catu.

Continuara mai departe disput'a Dd. Dr. Tincu, Gaetanu, Dr. Ratiu, Maioru, Antoneli, Vis. Romanu si secret. Rusu, carele conformu convorbirei sale avute cu Dr. Ratiu dechiará de nou, cà in casulu, candu adunarea generala va decide edarea foiei prescise si prein statute, elu nu mai pote primi secretariatulu; ca-ci fiendu secretariulu primariu coprinsu cu alte lucruri de cea mai mare importantia pentru natiune, in ducerea afaceriloru curinti ale Asociatiunei in intielesulu statuteloru ilu suplinsce acum de 5 ani elu ensusi; dar totu in intielesulu acelorasi statute ar' fi detoriu a-lu suplini in casu de lipsa si in redigerea foiei, ce'a ce nu pote face dein caus'a sanetatiei si altoru agende ale sale.

Dupa cari la dorinti'a generala de a se trece la ordinea dilei, D. presiedinte propune de nou intrebarea: au primesce adunarea a se face numai decatu alegerea si a se face aceea prein siedule, un'a pentru oficiali, alt'a pentru membrii comitetului?

Se primesce, si siedinti'a se suspinde pre catva tempu pentru cointielegere preliminaría in privinti'a celoru ce ar' fi de a se alege si pentru confacerea sieduleloru.

XXV. Reluanduse éراسi firulu desbateriloru, se culesera voturile in urna; si D. presiedinte pune intrebarea: deca se convoiésce adunarea gen. cu modalitatea observata si la alte casuri analoge, de a se esmite adeca o comisiune pentru esaminarea si numerarea voturiloru?

Ceea ce priminduse, la propunerea Dlui presiedinte se alegu in numit'a comisiune DD. can. Mihali, protop. Rosiescu, Dr. Mihali, Leontinu Popu si Nicolae Siandoru, carea dupa finirea lucrului are a raportá despre resultatu.

XXVI. D. presiedinte pune la ordine continuarea raportului comisiunei, esmise pentru cercetarea socoteleloru, intreruptu in siedinti'a precedentá dein caus'a absentarei unui membru al' comisiunei.

D. Orosu referintele aceleiasi comisiuni cetesce puncturile nedesbatute inca si anume:

Pusetiunea 3) pentru evidinti'a averei Asociatiunei si usiorarea portarei socotelor, comisiunea propune, ca pre venitoriu lenga diurnalulu dusu pan' aici, se se introduca si o alta carte de socotele, care se coprinda in sine tote categoriile perceptiunilor si erogatiunilor, s. a.

La provocarea D. presiedinte, D. Piposiu, membrulu acestei comisiuni, da pre scurtu deslucire in privinti'a cartii propuse, usuate la tote oficiolatele de ast'a specie.

D. Vasiliu Popu provoca pre D. Piposiu a se dechiará, deca cartile socotelor portate pan' acum de D. cassariu Stezariu, au ore, seu nu au destula securitate pentru averea Asociatiunei? In casulu candu acele au destula securitate, elu este de parerea, a nu se ingreuná cassariulu cu sarcine noue, numai cá se se faca mai evidente, cea ce si altcum e evidente; cu atat'a mai vertosu, ca-ci precum se scie de comunu, D. cassariu porta acést'a sarcina nu prea usiora numai gratuitu, fora neci o remuneratiune dein partea Asociatiunei.

D. Piposiu raspunde, ca dein partea sa nu afla in acele carti destula securitate; apoi manualulu propusu nu numai ca nu ar' fi spre greutatea cassariului, ci dein contra i-ar desierbi spre usiorare la inchiaiarea ratiunilor.

D. cassariu Stezariu esplica modalitatea observata pan' acum in ducerea ratiunilor, in care afla destula securitate pentru averea Asociatiunei.

D. Elia Macelariu luandu in consideratiune, ca precum se vede chiaru si dein vorbele Dlui Piposiu, acea carte ar' fi se fia mai multu numai spre usiorarea cassariului, propune a se lasá in liber'a volia a cassariului, se ia scientia de propunerea comisiunei, si deca voiesce se se folosésca de dens'a. Acést'a se primesce de adunare, cu acea intregire facuta de D. protop. Hanea, ca D. Piposiu se de spre dispositiunea comitetului Asociatiunei unu formulariu de acelu manualu, ca de va aflá de lipsa, se se pota folosi de elu. La ce D. Piposiu raspunde, strapunendu formulariulu cerutu.

Puset. 4). Observanduse, ca documintele de erogatiuni nu suntu vidimate de presiedintele comitetului, comisiunea propune, ca de aici inainte erogatele se nu se solvésca fora vidimarea acést'a.

La deslucirile date in privinti'a acést'a de D. cassariu

Stezariu, adunarea respinge propunerea comisiunii si decide a se observá si mai departe modalitatea de pan' acum.

Puset. 5). Dein lips'a manualului susu pomenitu si in casulu presinte dein lips'a chartieloru de statu aflatorie actu in Sibiu, se afla comisiunea censoratoria silita a lasá unele documente sunatorie despre interesele incurse dupa obligatiunile de statu, necensurate; si propune: cá censurarea acelor'a, si dupa aceea si absolvarea ratiotinantiloru se se concreda comitetului Asociatiunei.

Propunerea se respinge, hotarinduse a se dá absolutoriulu ratiotinantiloru inca acum.

Puset. 6). Comisiunea propune, ca lenga documentele de perceptiuni se se alature la socotele totu de odata si protocoalele respective ale comitetului. Nu se primésce; remanendu lenga modalitatea de pan' acum.

Puset. 7). Comparanduse erogatiunile diurnatului cu erogatiunile preliminate, a observatu comisiunea, cá la spesele extraordinarie se arata o crutiare de 40 fr. 84 cr. si la cele ale tipariei acteloru adunariloru generali asemene o crutiare de 41 fr. 50 cr., la olalta o crutiare de 82 fr. 34 cr. v. a. In ratiotiniulu despre spesele Cancelariei se afla unu supraerogatu de 18 fr. 93 cr., v. a. — Deci comisiunea propune, ca acestu supraerogatu se se licuidéze si se se asemne dein cass'a Asociatiunei.

Propunerea comisiunii se primesce, supunendu cá se va fi luat in consideratiune la preliminarea bugetului pre anulu venitoriu.

Cu aceste se finí raportulu comisiunii, care se alatura aici sub lit. K).

D. Hanea protop. liea cuventulu si propune, ca se dechiare adunarea gener. cá afla de bunu ratiotiniulu susternutu adunarei gener. prein D. cassariu Stezariu, si se i se dè absolutoriu.

Se primesce intre strigari de „se traésca.“

XXVII. D. presiedinte pune la ordinea dilei raportulu comisiunii insarcinate cu esaminarea ofertului Dlui redact. al' „Gazet. Trans.“ Iacobu Muresianu, privitoriu la ramur'a juridica si agronomica.

D. Iosifu Romanu adv. cá referinte cetesce raportulu comisiunii numite alaturatu aici sub lit. L).

Dupa care raportu comisiunea esmisa a) recomanda adunarei gener. primirea ofertului pre lenga administrare separata

cu cea mai calduroasa multiamita si recunoscintia; b) propune, ca onorat'a adunare gener. se insarcine pre comitetu cu elaborarea duoru planuri pentru infiintierea ideelor acestor'a; si fiendu ca oferitoriulu nu respica, catu voiesce a destina dein sum'a oferita pentru ramur'a juridica si catu pentru cea agromonica, se 'lu provoce a'si descoperi vointia in asta privintia; c) si pana la gatirea planurilor, carii se voru substerne promisei adunari gener. comitetulu se primesca sum'a oferita, precum si ofertele gratuite ce voru incurge pentru scopurile amentite. d) Er' incatu pentru punctulu al' treilea dein scrisorea D. Iacobu Muresianu, de a se resolvi pentru instituttele pedagogice rom. dein Blasiu si Sibiiu cate 2—300 fr. dein veniturile presinte ale Asociat., comisiunea l'a recomendatu comisiunei bugetarie, ca se lu iae in consideratiune la proiectarea bugetului pentru anulu venitoriu.

D. Elia Macelariu propune se se primeasca raportulu comisiunei in totu coprensulu seu.

D. Hanea afla, ca atatu ofertulu Dlui I. Muresianu, catu si raportulu comisiunei sta in contradicere cu sine insusi. Muresianu oferesce 1000 fr. v. a. pre lenga alte contribute dela confrati dein afora facute spre scopulu amentitu; si totusi conditioneaza acest'a contribuire dela cele 2—300 fr. dande instituteloru pedagogice dein Blasiu si Sibiiu; dar' e contradicere si in operatulu comisiunei; ca-ci scopulu Asociatiunei este acelasi, care lu amintesce si oferintele, si care lu intoneaza de nou si comisiunea in operatulu seu, si comisiunea vine totusi a propune, ca acea suma oferita se se manipuleze separat de cealalta avere a Asociatiunei.

D. Porutiu, secret. guber., reflecta la observatiunile Dlui Hanea, ca punctulu al' treile dein scrisorea Dlui Muresianu, ce suna despre ajutoriulu dandu instituteloru pedagogice dein Blasiu si Sibiiu este numai unu votu, o dorintia, inse neci decatu conditione „sine qua non“; er' manipularea separata o poftesce ensasi firea lucrului. De acest'a parere e si D. Jos. Romanu.

Ne mai insinuanduse nimene la cuventu, D. presiedinte intraba adunarea, deca primesce propunerea Dlui Macelariu, de a se primi operatulu comisiunei?

Se primesce.

In legatura cu aceste D. protop. Pamfiliu vine a aduce la cunoscintia adunarei, ca redactoriulu foiei „Magyar Polgár“

dein locu, Dn. K. Nicolau Papp, inticlegundu despre inten-tiunea de a se redică o scola agronomica romana, a datu spre acéstu scopu 1 galbenu.

Adunarea priméște acestu ofertu cu cea mai vina bucu-
ră si recunoscientia.

(Va urma.)

Ideile fundamentali ale economiei natiunale.

(Fine).

Sistem'a acésta a lui Quesnay care avea de scopu imbu-natatirea clasei tieraniloru, a fostu cu deosebire sprijinita de renumitul Mirabeau in opulu seu *l'amis des homes*, ou *trait dela population*. Contrarii acestei sisteme au fostu cu deose-bire Voltaire si J. Jacob Moser in opulu seu indreptatu asupr'a scrieriloru lui Mirabeau intitulatu: „*Antimirabeau, oder unpar-teische Anmerkungen über Mirabeau's natürliche Regierungs-form.*“

Fiinduca dupa sistem'a lui Quesnay averea unui poporu se privea in productiunea naturala, s'a numitu aceasta sistema fisiocratica. Dupa aceasta sistema izvorulu avutiei e in pa-mentu, fiinduca pamentulu produce atatu mai multu, cu catu con-suma mai multu cei ce se ocupa cu productiunea primitiva; totu ce remane dein o atare productiune, afara de ce au consumatu producentii, e averea curata a unui poporu; si cei ce se ocupa cu productiunea de obiecte crude se numescu clas'a productiva. Dupa opiniunea fisiocratiloru negutiatorii si industriasiu nu se tienu de class'a productiva, fiindu ca ei nu producu nimicu de nou, ci numai impartu productele respective, straforméza aceea ce au produsu class'a productiva. Lucrulu acestora, adeca alu negutiatoriloru si industriasiloru nu face mai multu, de catu ata'a catu consuma ei pana au stramutatu productele, séu pana le au datu alta forma productelor crude, pentru aceea fisiocratii numira ori ce classa de ómeni care nu se ocupa cu productiunea de obiecte crude, classa sterila (stearpa). Fisiocratii au pretiuitu incatva aceasta classa de ómeni, dar numai pentru ca lucratoriulu de pamentu ar perde prea multu tempu, candu ar fi constrinsu a se ocupa cu comerciul si alte ramuri de economia, care straforméza in atatea feliiuri pro-ductele crude pentru a le face apte spre folosulu omului, pen-tru aceea concedu si fisiocratii, ca aceste clase de ómeni

suntu folositoare; dar nu dicu ca suntu neaparatu de lipsa. Afara de aceasta ei le numescu folositoare, pentru ca consuma acea parte dein productele crude, care nu este de lipsa clasei productive, lasandu in locul acestoru producte alte obiecte de pretiu. Mai incolo fisiocratii concedu, ca fara negutiatori unele producte crude nu s'aru putea pastra tempu mai inde lungatu, altele nu aru avea nici unu pretiu daca nu le aru cauta comerciantulu si nu ar aduce altele in locu, éra pe acestea class'a productiva nu le aru gasi, fiindu ocupata cu productiunea de obiecte crude, séu nu si-le aru putea castiga neavendu alte mijlóce afara de producte crude, care nu aru avea pretiulu cuviintiosu, daca nu le aru duce negutiatoriulu in locuri unde au acestea pretiu. — Sub astfelu de impregiurari si pe temeulu pareriloru desvoltate aparau fisiocratii libertatea industriei si a comerciului; dar aceste ramuri de economia nationala le priveau numai cá mijlóce pentru a poté capata class'a productiva producte de industria cu pretiu mai moderatu si asia a se poté ajuta in productiunea cea adeverata. Industria si comerciulu era numai mijlóce pentru usiorarea starei tieraniloru.

Fisiocratii au fostu foarte consecinti, pentru ca privindu ei tota avutiá nationala numai in pamentulu productivu, au fostu de parere si au cerutu, cá contribuirile pentru sustinerea regimului se se traga numai de pe pamentu, adeca numai dela acea classa de omeni, care se ocupa cu productiunea de obiecte crude, adeca numai dupa pamentu se se platésca dare.

Principiele desvoltate de fisiocratii erau foarte liberali, cu deosebire liberali pentru acea classa de ómeni, care in timpurile de mai nainte erau cam asupriti dein partea aceloru cari se bucurau de unele prorogative in urm'a sistemii feudale. Caus'a pentru ce nu s'a pututu sustiné accasta sistema, a fostu constitutiunea staturiloru formate in evulu mediu pe temeulu sistemii feudale. Fisiocratii neabatenduse dela sistem'a loru cea liberala pretindeau — cu deosebire Mirabeau — schimbarea formeii regimului, pretindeau o forma de regimu liberala conformu cu principiele loru liberale desvoltate in privinti'a economiei nationale; pretindeau fisiocratii schimbári mari in starea sociala a ómeniloru, aratandu si combatendu abuserile cele multe mostenite dein evulu mediu, care abuseri veneau in colisiune cu sistem'a loru cea liberala, care sistema per tangentem recunoscea ratiunea de potestate suprema in statu. Prin aceasta fisiocratii isi facura multi contrari; ba unii le

aruncau, ca ei inca ar fi contribuitu la erumperea revolutiunei in Franci'a. — Venindu dar sistem'a fisiocratiloru in colisiune cu sistem'a regimelor de pe atunci, e prea firescu lucru ca nu a pututu se subsiste; fiindu ca de o parte nu a fostu spriginita dein partea puterei staturiloru, precum au asteptatu intemeietorii acestei sisteme, de alta parte era persecutata de multi contrari puternici. Meritul acestei sisteme e, ca a trasu atentiunea puterilor de statu, cá se puna mai multu pretiu pe class'a de ómeni ce se ocupa cu productiunea de obiecte crude, a aratatu defectele sistemei mercantile si a datu nesuinitiei in castigarea avutiei nationale o directiune mai impacatóre de catu cumu a fostu sub sistem'a mercantila.

Lupt'a ce purtau fisiocratii cu numerosii loru contrari si aparatorii sistemei feudale inca nu s'a fostu ispravitu si eata resare o sistema noua pe campulu sciintiei economiei nationale, o sistema, care de si nu erá asia, contraria sistemei fisiocratiloru, precum a fostu aceast'a sistemei mercantile, totusi basanduse pe alte principie, merita numele de sistema noua, si aceasta e sistem'a industriei libere. La anulu 1776 unu englezu renumitu anume Adam Smith publicase unu opu intitulatu: Cercetari despre natur'a si cauzele avutiei nationale. Ide'a fundamentala in aceasta sistema moderna e, ca lucrulu e elementulu dein care vine productiunea si inmultirea avutiei nationale, fia apoi lucru intrebuintiatu in orice ramu de productiune. Dupa aceasta sistema avuti'a unui poporu nu sta nici in bani, precum credeau mercantilistii, nici in abundantia de produse crude, dupa cumu se sileau a demonstra fisiocratii, ci in sum'a tuturoru obiectelor ce servescu spre acoperirea trebuintelor omului. Acelu poporu, acea natiune e mai avuta si mai sigura in averea sa, care scie lucra mai multu, séu mai bine disu, care scie lucra mai bine spre a produce mai multe obiecte, care suntu alese spre acoperirea lipse-loru omului.

Adam Smith documentéza fórte frumosu, cumu depinde pretiulu unui productu dela lucrulu care se intrebuintiéza pana candu se produce, si cumu se aduna avuti'a prin produse facute prin lucru. Ori ce activitate a omului indreptata spre productiune se numesce productiva, fia apoi acea activitate indreptata spre productiunea obiectelor crude, séu spre straformarea ori mutarea acestoru obiecte. In privinti'a libertatii industriei si a comerçului sistem'a aceasta se unesce cu sistem'a fisiocratiloru, si amendoua combatu sistem'a mercan-

tila. După opiniunea lui Adam Smith totu omulu care e activu pe ori ce terenu alu economiei nationale si produce obiecte necesarie, inmultiesce totudeodata si averea nationala, pentru ca avuti'a nationala consta dein avutiile singurateciloru; de unde apoi urméza, ca regimulu nu are a conduce nici unu ramu de economia precumu s'a intemplat cu comerciulu sub sistem'a mercantila, ci are a lasa activitatea fiesce carui producentu catu se pote de libera; regimulu are numai a asigura pe producenti inlaintru prin administratiune buna si a'i apara in afara; are a se ingriji numai de acele mijlóce, pe cari producentii singurateci nu si-le potu castiga, precumu suntu drumuri, regularea apelor, poduri si altele. Deosebirea intre aceste doua sisteme sta si in aceea, ca sistem'a industriei libere, care se numesce si sistem'a moderna, nu se invoiesce cu principiile sistemii fisiocratiloru, cá unu regimu se ia in mana frenele verunui ramu de productiune, ci doresce cá regimulu numai se delature pedecile, si apoi se lasc pe fiesce care producentu, fiesce care ramu de economia catu se póte de liberu.

Fia unu lucru catu de bunu, fia o idea catu de salutaria, la inceputu se voru gasi contrari cari se o combata. Asia s'a intemplat si cu sistem'a industriei libere; unii o combateau pentru ca ocupanduse tempu mai indelungatu cu sistem'a fisiocratiloru erau convinsi despre bunatatea aceleia, altii combateau aceasta sistema dein interesu privatu, éra acestia erau proprietarii mari de pamentu si comerciantii, carora le venia bine cá regimulu se'i ajute; altii o combateau dein punctu-devedere politicu, fiindu de acea parere, ca industri'a trebuie se serveasca spre scopuri politice, si asia industria trebuie se fia subordinata polititiceii statului. Cei ce se inchina la aceasta parere, credu in ratacirea lor, ca locuitorii unui statu traiescu nunai pentru cá se serveasca si se sustiena puterea statului, ear nu dupa cumu e intru adeveru dein contra. In fine mai suntu doi contrari ai sistemii industriei libere, cari pentru principiile loru cele sanatóse merita consideratiune. Acestia se invoiescu cu principiile filosofice ale acestei sisteme, dar credu ca inca nu e tempu a se intruduce sistem'a industriei libere, pentru ca trebuie lucru judecatu asia cumu e si nu cum ar trebui sa fia.

Daca e adeveratu ca gradulu de cultura alu popóraloru dein staturi diferite, modulu ocupatiunei, datinele, puterea de

productiune, referintiele climatice si puterea statului de a ajuta unulu séu altu ramu de economia sunt diferite, atunci are dreptu Dr. Fr. List in opulu seu intitulatu „National-System der politischen Oekonomie 1841“, daca numesce sistem'a industriei libere sistema cosmopolitica si daca dice, ca introducunduse aceasta sistema deodata fora privire la popórale vecine, cu care stamu in relatiuni comerciali si la care nu e introdusa aceasta sistema si nu voiescu vecinii a o introduce, usioru s'ar putea periclita unu ramu séu altulu de economia nationala; de ees. se se introducea in Austri'a sistem'a industriei libere fara privire la statele vecine, care aru fi urmarile? Dein Prusi'a, Itali'a, Franci'a, Angli'a s'aru importa atatea fabricate si manufacturi, incatu industriasi de in Austri'a neputendu tiené cu acesti'a concurinti'a dein mai multe cause, — —, aru trebui se saraceasca, pentru ca consumentii aru cumpara mai bucurosu lucruri dein afara capatandule mai eftine. De catra Orientu si miédia-nópte s'aru importa produse crude earasi mai eftine cá cele ce se producu inlaintru si cu acestia nu aru putea tiené concurintia producentii nostrii de astfelu de produse; asia aici aru trebui se saraceasca class'a tieraniloru, cari nu suntu in stare a vende productele loru asia eftine cá producentii dein staturile vecine dein mai multe cause, intre care e cea deintaia, pentru ca aici greutatile publice suntu mai mari cá la vecini; asia aru trebui se saraceasca o classa de producenti dupa alt'a, aru scadea averea nationala (si s'aru implini cuventulu lui Quesnay pauvre paisans, pauvre royaum, pauvre royaum pauvre souverain) inavutinduse strainii cu saracirea producentiloru dein laintru; in locu de a ajuta producentiloru prein introducerea sistemii industriei libere, iai aduce la sapa de lemn. Pentru aceea e de lipsa cá statulu se puna vama moderata pe productele care se importéza, daca aceste se potu produce si inlaintru statului, a favora prein aceasta si a si ajuta inlaintru productiunea aceloru produse care ne vinu dein afara; a usiora esportulu si a ingreuna moderatu importulu strainu, cá asia se se pregateasca introducerea sistemii industriei libere. Dar inlaintru statului e de lipsa, cá se se introducea odata sistem'a moderna a industriei libere fara privire la impregiurarea, ca visteri'a statului pote are mai multu venitu dein unele monopóle cari suntu in genere neplacute, séu ca intra venitul mai siguru in visteri'a statului si mai usioru cá candu aru fi productiunea libera in ori ce ramu de economia; pentruca numai asia se póte astepta o stare buna materiala

a poporului, care ar trebui se fia cea deintaia problema a puterei statului.

Orasti'a in $\frac{1}{6}$ 1867.*)

Dr. Tincu,
advocatu in Sabesiu.

O privire fugitiva preste literatur'a romana si lips'a unei istorie critice a literaturii romane.

(Continuare).

III.

Ci se lasamu la o parte lamentarile tardie, se privimu in giuru.

Éca aci mormentulu betranului Hurulu. Cine a fostu acestu Hurulu? voru intrebá multi dintre on. mei ascultatori. Hurulu a fostu cancelariulu lui Dragosiu, domnului Moldovei, carele a scrisu in secl. 14. o cronica, cá se arate evenimentele si modulu, cum se potù tiené si cum se luptà tiér'a in contr'a gintiloru, cari o inundara dupace se rupse de contra Rom'a cea tare. Elu a scrisu latinesce, dar cu inima, cu sentieminte romane. Vení apoi Petru Clanau, secretariulu lui Stefanu celu mare, carele cum insemna insusi la calcaiulu acelei cronice, a scosu acelu isvodu de pe latinia si l'a scriptu cu man'a sa in tergu in Vasluiu la 13 apr. 1494.

Hurulu este acel'a, dela care datéza literatur'a nóstra in intielesulu mai strinsu.

Dar cum! veti intreba póte cu mirare si nu fara cuventu; cum! se nu fia cultivatu romanii si mai nainte literele!? Musele se nu fia aflatu óre intre romani adoratori si inainte de Hurulu?!

Dloru! ve marturisescu, eram pregatitu la acésta reflexiune. Da! romanii au cultivatu literele si musele au avutu inchinatorii sei pre pamentulu romanu si inainte de Hurulu. Insusi Hurulu adeverece in introducerea croniceii sale, cà o scrise acea asia, cum o aflà scrisa din dílele betrane de Ar-

*) Acésta disertatiune interesanta este un'a din cele trei infatiosiate adunarei generale din Aug. 1867; ea se póte lua prea bine cá introductiune la o serie de articuli nationalu-economici, a caroru trebuintia se simte in publicu si carii speramu ca voru aparea din mai multe condeie de specialitate.

bure, ducele campestru. Gregoriu Urechia, marele cronicariu din capetulu sec. 16. scrie in precuventarea sa la vietia domniloru Moldovei, cà „nu numai isvodele nóstre, ci si cartile straine am cercatu, cá se potemu aflá adevverulu.“ Cari isvode, adeca isvodele nóstre moldo-romane, scrise pe scurtu, insemnau cele intemplate dela inceputu pana la domnia lui Petru Raresiu (1527—1538 si 1540—1546) „si s'au stinsu — dîce Urechia — cà de aici inainte nu a mai scrisu nimene.“

Asia dara romanii au avutu scrietorii sei si nainte de Hurulu, cari au scrisu unii póte latinesce ca Hurulu, éra altii romanesce ca Urechia, insemnandu faptele natiunii pentru de a le lasá ereditre posteritatii. Ca-ci unde sunt eroi, unde sunt fapte eroice — si aceste la noi nu au lipsitu — acolo trebue se fia si barbati, carii se le eternizeze! Ce mirare inse, déca in mediloculu lupteloru continue, romanii nu potura cugetá la pastrarea acestoru documente pretioése, si astufeliu cadiura si ele viptima nimicirii, ca multe alte reminiscintie ale gloriei nóstre strabune. Chiaru operele scrietoriloru nostri din sec. 16—18, au nu jacura ele necunoscuta, uitata in pulberea biblioteceloru pana mai alaltaeri, candu prin fatigele si scrutarile unoru bravi ai nostri devenira éراسi averea, proprietatea publica a natiunii?!

Lenga Hurulu jacu ósele lui Luca Stroici, numitu de comunu „Lupulu,“ parintelui filologiei latine-romane, cum lu numesce neobositulu nostru Hajdeu. Barbatu nascutu cam pre la 1533—34 din familia inalta aristocratica, adaptatu din teneretie la isvorulu sciintieloru, portá sub siese domni ai Moldovei onoroficulu postu de mare logofetu. Ni-a remasu dela densulu „Oratiunea Domnului“ (Tatalu nostru), scrisa cu litere latine si purificata de barbarisme, carea o descoperi mai anu nefatigabilulu Hajdeu intr'o carte polona, intitulata: „Corpulu legiloru polone, adunate de Stanislau Sarnicki“ in Cracovia 1597. Facundu adeca Luca Stroici cunoscentia cu acestu enciclopedistu polonu si dorindu a i dá o idea despre originea limbei nóstre, i impartasi rogatiunea Domnului in limba romana, scrisa cu vechiele litere romane si coresa in cuvintele, cari i se pareau straine. Celu mai vechiu monumentu alu purismului limbei nóstre si alu scrierii ei cu litere latine romane, insemnatu atatu in privinti'a ortografiei, carea si-o formá elu insusi pre bas'a etimologica, cu adanca petrundere in firea limbei romane, si carea petrece in

deplinatatea sa multe pretinse sisteme ortografice de astadi, p. e. elu scrie: ceriu, se fia voia ta etc., catu si in privinti'a stilului, ca-ci aflamu in densulu si in densulu mai intaiu nesuinti'a nobila de a sterge din limb'a romana elementele straine, vèrite in ea prin usulu liturgicu alu limbei slavice. Asia cetimu in densulu: pane, ispita, mantuire etc. in locu de pita, nepaste, isbavesce etc., cuvinte, ce le aflamu inca in rogatiunile dominicali contemporane. E micu acestu documentu, ce e dreptu, sta abia din cateva sire; dar asia catu e de micu, ajunge celu pucinu cu unu dominiu mare si e de ajunsu a face numele lui Luca Stroici veneratu la tóta posteritatea romana.

Sosimu acum la mormentulu lui Gregoriu Urechia, cronicariu moldavu din capetulu sec. 16., caruia, dupa cumu eschiana dupa elu Mironu Costinu, singuru i-a fostu mila de acea tíera, se nu remana intru intunereculu nesciintiei, si carele — dupa marturisirea sa — cetindu isvodele si ale nóstre ci cele straine, a aflu capetulu si incepetur'a mosiloru, de unde au isvoritu in tíera si s'au inmaltitu si s'au latitu „ca se nu se innece anii cei trecuti a tóta tier'a si apoi se nu se póta sci ce s'au facutu.“ Cronic'a lui respira din tóte sirele celu mai curatu patriotismu si zelulu celu mai inflacaratu pentru natiune.

Acolo jace si marea inima a lui Mironu Costinu, cronicariu din secl. 17. Elu erá póte primulu latinistu alu seclului seu; patriotu infocatu, carele vediendu cu dorere cum se impilá si se storcia tíer'a prin biruri necumpetate, adeseori strigá catra domnulu Cantemiru la mésa: „Mai desu cu pocharele Mari'a Ta si mai raru cu orenduelele (de dare); cà-i vre se-ti dai Mari'a Ta séma odata si nu-i poté.“ Elu apucà pén'a, se infrunte ocarele si basnele lui Eustatie logofetulu, lui Simeonu dascalulu si Misailu calugarulu, scrietori contemporani, cari denegrisera originea romana. Se sparia a incepe ostenélla acést'a dupa atatea vécuri dela descalecatulu de antaiu, dela Traianu, imperatulu Romului; a lasá éراسi nescrisu, cu mare ocaru infundatu poporulu romanu dela o sama de scrietori — díce — cà este inimei dorere! — Si elu a scrisu asia precum s'a intemplat, gata a „da sama despre cele ce a scrisu.“

E caracteristicu, cà precum Hurulu, Urechia, asia si Mironu Costinu si altii dupa ei, accentueza cu totu adinsulu in opurile loru descendinti'a nostra latina. Pare cà aru fi sentitu, cà va veni tempulu, candu nu va

fi vr'unu adevèru istoricu atacatu cu mai multa amaretiune, de catu chiaru acest'a. Atunci nepotii se se pota provocá la consciint'a parintiloru, cari li-au premersu. „Cauta-te dar acum cetitoriule! eschiama M. Costinu, mândru de originea sa, si privesce de unde esci, lapedandu dela tine tote celealte basne, cate au insemnatu unii de tine . . . Nu numai numele acest'a (adeca vlach-latinu) ci si dintr'altele te vei cunosce, obiceiurile, firea, si graiulu pana astadi, cà esci dreptu **voloh**, adeca **italianu** si **romleanu**.“

Asia scrieau stramosii nostri; asia sustieneau ei in poporu suvenirile descendintiei sale gloriose de la cuceritorii lumii. Si care fù resplat'a marelui patriotu!! Acusatu fara vina, fù silitu a-si plecă capulu sub palosiulu calaului si a mori fara nici o sentintia premergatoria — ca martirulu patriei.

Lenga elu jace fiulu seu Nicolau Costinu, bravulu fiu alu bravului parinte († 1712), care prin operile sale din mai multe ronduri si-castigá unu dreptu titlu la recunoscint'a natiunii.

Se nu uitàm a cercetá mormentulu zelosului natiunalistu, eruditulu literatoriu si principe Demetriu Cantemiru († 1723). Ei! cà panace domnii si aristocratii altoru popora, indestuliti cu glori'a ce le dede nascerea, respiaup tempulu in jocuri si deprinderi nefolositorie, — la noi infloriau Cantemirii, Stroicii si Costinescii!

Cantemiru intielegea a portá chiaru asia de bine pen'a, ca frenele guvernului. Primulu erudit a tota tier'a si pote a tota Europ'a pe acelu tempu, elu esclá in mai multe ramuri ale sciintieloru, dar mai multu de catu in tote in ramulu istoricu. A scrisu romanescce, latinesce, grecesce, rusesce si turcesce, dar anim'a lui cea nobile a sentitu totu romanescce. Nimenne nu a scrisu cu mai mare iubire pentru romani, decatu densulu, cum dovedesce: „Istori'a Daciei vechie si noue,“ „Descrierea Moldovei“ si alte opuri ale sale.

Dar alu cui e acelu monumentu fora semnu, fara nume?! Acolo jace esemplariulu vorbirii retorice, necrologistulu lui Stefanu celu mare, alu carni nume, dorere, ni-lu retace istori'a, carele cu multu dupa moartea a celui Domnu erou ilu plange cu anim'a unui adevèratu patriotu, si vediendu cum se rarescu, cum pieru datinele sacre ale strabuniloru, bagu sama sub domnirea fanariotiloru — eschiama in necrologulu seu cu gura de aur:

„Oh obiceiie de auru! ore-ti mai veni vre odata?! Ore ati fostu numai si ati trecut, lasandu-ne noue numai o amara aducere aminte de voi?! Atat'a-e de dulce dreptatea la o stepanire, si atat'a-e strembatatea de amara, incatu noi dupa atate vécuri plangemu pre unu domnu dreptu.“ Pucinele cuvinte, ce le producemu aci, au nu sunt ele de ajunsu a spune, ce fiu a avutu natiunea in numitululu necrologistu?!

Si acum versandu o lacrima de pietate pre mormintele, unde jacu Acsentiu Uricariulu, Nicolau Mustea, Ioanu Neculcea, Ioane Canta, Radu Greceanu, Radu Popescu si altii renumiti cronicari si istorici moldo-romani din secl. 18. se ne oprimu pentru o clipita la mormentulu, ce acopere cenusi'a lui Enache Cogalniceanu (1777) eroldulu de pe urma alu cetatii natiionali in Moldo-Romania, cum lu numesce eruditulu nostru Urechia Alesandrescu in clasiculu seu discursu despre „cronicarii romani.“ Candu elu va depune trombet'a sa, — aceste elocinti cuvinte le imprumutàm din amintitululu discursu — cetatea va fi devastata; dar sunetulu seu va fi desteptatu ecurile carpatice, unde se voru redicá noi eroldi.

Dloru! a fostu tempu, tempu idelungatu, candu istori'a romana traia numai in gur'a lautariloru nostri, cari, cum ne marturisesce M. Costinu — pana si pre tempulu seu erau „la mesele domniloru, cantandu cantecele domniloru trecuti, cu nume bunu si cu laud'a celoru buni, era cu ocar'a celoru rei si cumpliti.“

Lautarii sustienura faptele stramosiloru, panace venira tramisii provedintiei, se le consemne intr'unu modu mai demnu, si consemnate se le lase drepta ereditate urmatoriloru. Acesti tramisi ai provedintiei au fostu: cronicarii romani.

Petru Clanau, secretariulu lui Stefanu celu mare, traducundu cronic'a lui Hurulu, in epilogulu ce lu face la acelu opu, eschiama plinu de recunoscintia catra Hurulu: „Domnedieu pomenesca-lu; ca ne lasa scire de betranele datine ale mosiei noastre!“

Nainte de a ne desparti Dloru! de umbrele sacre ale cronicariloru nostri, se le oramu si noi din adunculu animei fericire si odichna eterna, suspinandu cu P. Clanau: „Domnedieu pomenesca-i, ca ne lasara scire de datinele vechie ale patriei, ale natiunii noastre!“ — — Da! Pomenesca-i, pomenesca-i Ddiu! si oh! sante, oh! binecuventate se fia la tota posteritatea acele pagine, cari au descinsu la noi peste atate secle, ca marturiile gloriei si ale suferintieloru noastre; sante, binecuventate se fia cartile, cari sunt limb'a, sunt scrisorea stramosiloru nostri.

(Va urma).

Ese de sub tipariu:

Croniculu lui Urechia cu ilustratiuni etc. Editiunea lui Vasile Alecsandrescu Urechia, directoru alu departamentulu culteloru si alu instructiunel publice.

Alte produse literarie.

Animalele antediluviane de Grigorie Stefanescu, profesoru de geologia si mineralogia la facultatea de sciintia din Bucuresci, licenciatu in sciintiele naturale, membru alu societatii geologice din Francia, directoru alu museulu de istori'a naturala din Bucuresci. Lectura publica tienuta la Ianuariu 1866 in sal'a Ateneulu romanu; cu 35 figuri litografice. 1867. 2 sfanti.

Dela acelasi auctoru mai avemu si:

Elemente de zoologia.

Sciintiele naturali incepu a'si lua si la noi rangulu cuvenitu loru cu totu dreptulu. Fia ca se vedemu catu mai curendu si istori'a naturala elaborata pentru gimnasia si licea, inse cu ilustratiuni numeroase.

Stefanu Voda celu berbantu. Drama in 4 acte de Dimitrie Bolintinenu. Bucuresci 1867.

Mesterulu Manole seu fundarea monastirei Argesiului. Drama istorica in 1 actu cu cantece.

Unitatea latina, seu caus'a romana in procesulu nationalitatiloru din punctu de vedere istoricu, juridicu si politicu, de D. V. Maniu. 1867. 1½ sf.